

กวีนิพนธ์ไทยที่เป็นพาราคอกล์

๑ ความ

พาราคอกล์คือ ข้อความที่กล่าวถึงลักษณะ
ที่ขัดแย้ง หรือตรงกันข้ามกันอย่างเห็นได้ชัด ความ
ตรงกันข้ามนั้น มักดูเหมือนว่าเป็นไปไม่ได้ แต่ก็
เป็นไปได้

การพิจารณาพาราคอกล์ในกวีนิพนธ์ จะทำ
ให้เข้าใจความหมายอันลึกลับของกวีนิพนธ์ ซึ่งไม่
อาจหยั่งรู้ได้ ถ้าอ่านเอาความเพียงผ่านตา

ต่อไปนี้เป็นกวีนิพนธ์ไทย ที่เป็นพาราคอกล์
ที่ผู้เขียนได้นำมาวิเคราะห์

- เป็นขุณยสังข์ฟ้า ฤาบาปจำห้วยหล้า
หล่มหล่มตนเดียว ฯ
- จะเหลียวเหลียวบ่ได้ เขยิบแผ่นดิน
ผิดไผ่ อยู่เต็มบาทา พระเอษ ฯ

(ลิลิตพระลอ)

โคลง ๒ บทนี้เป็นคำรำพึงเมื่อพระลอเสี่ยง
น้ำแล้วประจักษ์กลางร้ายแก่ตน

บทแรก มีคำที่มีความหมายขัดแย้งกันอย่าง
ชัดเจน และเนื้อความในวรรคแรกกับวรรคที่ ๒
ของบทนี้ขัดกันอีกด้วย

คำที่มีความหมาย ตรงกันข้ามในโคลงบทนี้
คือ “ฟ้า” และ “หล้า” ซึ่งปรากฏในตำแหน่งคำ

รับและส่งสัมผัสระหว่างวรรค ถือเป็นคำสุดท้าย
ของวรรคที่ ๑ และ ๒ ตามลำดับ ชวนให้คิดว่า
กวีต้องการแสดงความขัดแย้งอย่างจงใจ

เป็นที่รู้ว่า ฟ้า กับ ดิน แตกต่างกันอย่าง
ไร ดังที่มีคำกล่าวว่า ฟ้าสูงแผ่นดินต่ำ หรือ แตก
ต่างกันราวกับฟ้ากะดิน

เป็นขุณยสังข์ฟ้า แสดงความสูงส่งยิ่งยง
องอาจ และความมีอำนาจ “ขุน” คือผู้ยิ่งใหญ่
ในสมัยก่อน เช่น สมัยสุโขทัย เราใช้หมายถึงพระ
เจ้าแผ่นดิน เช่น ใ้ว่า “พ่อขุน” “ฟ้า” ให้ภาพ
พจน์ของความสะอาด สว่าง ความดีงาม และ
ความยิ่งใหญ่เหนือสรรพสิ่ง กติโบราณเชื่อว่า ฟ้า
เป็นที่อยู่ของเทวดา เช่น เรียกว่า ผีฟ้า และ
เทวดานั้นจะต้องมีบุญบารมีมากกว่า มนุษย์ธรรม-
ดา

ฤาบาปจำห้วยหล้า วรรคนี้ความรู้สึกละ
เปลี่ยนจากความตระหนง ในขณะ “ยังฟ้า” ให้
ความหมายว่ามีค่ายิ่ง “จำห้วยหล้า” ก็ให้ความ
หมายในทางต่ำต้อย ยิ่งกว่านั้นยังทำให้ถึงถึงความ
กระจอยร่อย เพราะขุนผู้มี “ยศยิ่งฟ้า” ยังต้อง
มาชมซานแต่เพียงลำพังในแผ่นดิน เป็นจุดเล็ก ๆ
ที่ไม่มีความหมายแก่ผู้ใดเลย

หากจะพิจารณาเป็นคำ ๆ ไป “ฤ” แสดงความพิศวงงงงวยในขณะ “จำ” แสดงความบังคับหรือความจำเป็นที่บังเกิดขึ้นแล้ว หรือกำลังจะบังเกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ความรับรู้อย่างฉงนสนเท่ห์จึงทำให้เกิดคำถามที่อ้างอิงถึงความเชื่อในอุดมคตินิยมที่ตกลงยอมรับกัน ในสังคมแล้วว่า มีอยู่แน่นอน (ฤบาปจำห้วยหล้า)

“บาป” กับ “ยศ” แสดงความตรงกันข้าม “ยศ” บ่งอำนาจ ในสมัยก่อนโบราณถือว่าอำนาจของพระเจ้าแผ่นดินมาจากบุญบารมี (“บุญเจ้า-จอมโลกเลียง โลก” - ลิลิตพระลอ) บุญเป็นของสะอาด สูงส่ง บาปเป็นของต่ำหยาบ แต่ทั้งบุญและบาป เป็นสิ่งที่มี อำนาจมาก ด้วยกันทั้งคู่ “บุญ” กับ “ฟ้า” เป็นพวกเดียวกัน “บาป” กับ “หล้า” เป็นพวกเดียวกัน

จำห้วยหล้า “ห้วย” น่าจะเป็นคำเดียวกัน ว้าย ในกวีนิพนธ์แต่ก่อนปรากฏใช้หลายแห่ง เช่น

จรวัดไผ่ดำ	เดือนยาม
โหยบเห็นสายใจ	จรคล้าย
บลแม่เมากาม	กาเมศ กุเอย
ละพห้วยน้ำหน้า	มีดเมา ๆ

(กำสรวลโคลงต้น)

จากมาเรื่อรอนทั้ง	พญาเมือง
เมืองเปล่าปลิวใจหาย	น่าน้อง
มาจากเข็มาเปลือง	ออกเปล่า

ออกเปล่าว่าห้วยร้าง

รำหาวนา ๆ

(กำสรวลโคลงต้น)

โก่ฟ้าวานห้วยฟ้า
ฝั่งพองพองพพาน

เสาะสับหานราบาล
บพิตรด้วยช่วยเอ็นดูฯ
(สมุทรโฆษคำฉันท์ตอนปลาย)

ในบรรดา ว้ายน้ำ ว้ายฟ้า ว้ายหล้า “ว้ายน้ำ” สามัญที่สุด ในการว้ายน้ำนั้น ตัวผู้ว้ายแทบทั้งตัวต้องอยู่ในน้ำ เหยียดตัวตามยาว ไส้แต่เพียงคอ การว้ายต้องพองตัวให้ลอยแล้วเคลื่อนที่ไป ถ้าหมดแรงอาจจมน้ำตายได้

ว้ายน้ำ กับ ว้ายฟ้า น้ำ กับ ฟ้า มีลักษณะตรงกันคือ เป็นห่วงไพศาล ว้ายฟ้า ในตัวอย่างที่ยกมาบ่งความที่เกี่ยวกับการเสาะหา แก่ความหวังที่จะได้พบนั้น มีน้อยเหลือเกิน เพราะฟ้าทำให้มีการนึกถึงความแว้งว้าง ไร้ขอบเขต กำหนดไม่ได้ และอยู่นอกอำนาจยังเห็นของมนุษย์ธรรมดา

“ฤบาปจำห้วยหล้า หล่มหล่มคนเดียว” ตั้งได้กล่าววว่า กวีจึงใจแสดงความแตกต่างระหว่าง ฟ้า กับ หล้า ในโคลงบทนี้ แต่พิจารณาอีกแง่หนึ่ง ฟ้า กับ หล้า ก็มีลักษณะตรงกันคือ ความกว้างใหญ่ไพศาล ในวรรคแรก “เป็นขุนยศชิงฟ้า” แสดงความยิ่งใหญ่เหนือความยิ่งใหญ่ในอุดมคตินิยม แต่ในวรรคที่ ๒ บุคคลคนเดียวกันนั้นกลับต้อง ชมซาน ดันดันไปในแผ่นดินอันต่ำ-ต้อย ช้ายิ่งต่ำต้อยกว่าแผ่นดิน (โลก) นั้นเสียอีก

ข้อความที่ตาม “ห่วยหล้า” มาและรับกัน ได้เหมาะเจาะก็คือ “หล่มหล่ม” “หล่ม” มักใช้กับการติดตรึงอยู่ในโคลนที่บก (ว้ายหล้า) เมื่อติดหล่มจะลำบากมาก เพราะมีแต่จะจมลงไปทุกที ยากที่จะถอนตัวขึ้นได้ ถ้าไม่มีกำลังพล

“หล่ม” หรือ “ลุ่ม” มักใช้ในความจม. กว่า เช่น เรือลุ่มในน้ำ ใช้เป็นคำซ้อนกับจม เช่น ลุ่มจม หมายถึงความพินาศสูญหาย หล่มหล่ม จึงให้ความรู้สึกว่าการว้ายหล้านั้นยากเย็นเพียงไร หรืออาจจะหมายถึงสิ่งที่พระลอ กำลังไปซ่องติดอยู่ มีลักษณะผสมของหล่ม (ถอนตัวยาก) และมีอาณาเขตกว้างขวาง ยากที่จะไปให้พ้นได้ (หล้า) ต้องกระเสือกกระสนไป หากหมดแรงพะยุงตัวก็จะต้องหล่ม (จม) ตาย ในที่นี้ ห่วยหล้า จึงอาจให้ความคิดถึงขอบเขตของการว้าย และลักษณะการว้ายที่ต้องดิ้นรน นอกจากนี้ “หล้า” อาจให้ความหมายว่าเกี่ยวข้องกับโลกียวิสัย ว้ายหล้า หล่มหล่ม จึงน่าจะหมายถึงความข้องแวะและติดอยู่ในห้วงแห่งความรัก (ความใคร่) ได้อีก โสภหนึ่ง

หล่มหล่มคนเดียว วรรคที่ ๓ ของโคลง บทแรกนี้ ย้ำความรู้สึกของวรรคที่ ๒ ให้ขึ้นว่า ความน่าพิศวงงงกันของ พระลอ ควรค่า แก่ความพิศวงเพียงไร โดยการใช้คำว่า “คนเดียว” เปรียบเทียบกับ “ขุนยี่ฟ้า” ในวรรคแรก ทั้งขุนยี่ฟ้าย่อมจะมี หรือดีกว่าก็มีเพียงองค์

เดียวเท่านั้นในแผ่นดิน แต่ก็ต้องแวดล้อมด้วยข้า-ราชบริพาร พรั่งพร้อมด้วยอิสริยยสมบัติเมื่อผู้อ่านอ่านถึงวรรคนี้จะรู้สึกถึงความขมขื่น ความสลดหดหู่ในความอนาถาไร้ที่พึ่ง ที่พระลอ ประจักษ์ แก่ใจตัว ความเป็น “ขุนยี่ฟ้า” ซึ่งหมายความว่า เป็นที่พึ่งแก่ผู้อื่นอยู่ทั้งแผ่นดิน เพราะไม่มีใคร ยิ่งใหญ่กว่านั้น ไม่สามารถจับบาปที่เป็นสาเหตุแห่งการ “ห่วยหล้า” ครองได้เลย ความตอนนั้นจึงเป็น IRONY ที่จะต้อง “หล่มหล่ม” อยู่ “คนเดียว” ก็จะเห็นความที่รับกับความนั้นในโคลงบทต่อไปนี้ คือ

□ จะเหลียวเหลียวไปได้ เหยียบแผ่นดิน
ผิดได้ อยู่เต็มบาทา พระเอษ ฯ

โคลงบทที่ ๒ นี้ ย้ำพาราคอกส์ในโคลงบทแรกให้ชัดขึ้น และโดยเนื้อความของตัวเองก็อาจตีความได้หลายอย่าง

ในโคลงบทแรกนั้น “ห่วยหล้า” ไม่มีขอบเขตตายตัวแน่นอน อาจจะเป็นการชอกชอนไปโดยหยิ่งรู้และหยุดไม่ได้ แต่วรรคแรกของโคลงบทที่ ๒ ที่ว่า “จะเหลียวเหลียวไปได้” ให้ความรู้สึกมากไปกว่านั้น “เหลียว” อาจใช้ได้หลายนัย คือ ในความว่า หันดู เช่น “เหลียวซ้ายแลขวา” “เหลียวหน้าเหลียวหลัง” ซึ่งโยงให้นึกถึงความลังเลคิดไม่ตก ความไม่แน่ใจว่าจะปลอดภัย ความไม่เชื่อมั่นในตัวเอง ความต้องการความช่วยเหลือ “เหลียว” อาจจะมีถึง ความดิ้นรน ความต้อง

การแก้ไขสถานการณ์ เพราะมีคำว่า “จะ” นำหน้า “จะเหลียว” แสดงความปรารถนา แต่ “เหลียว-บได้” แสดงการยอมรับสภาพการณ์ในขณะนั้นว่า เป็นความคืบหน้าไม่หลุด หรือความที่ต้อการติดตรึง อยู่ (ในหล่ม)

เหยียบแผ่นดินผิดได้ อยู่เต็มบาทา
พระเอย ๖ ถ้าพิจารณาจากเนื้อเรื่อง ตอนนั้นพระ
ลอเข้ามาในเขตเมืองสองแล้ว **“แผ่นดินผิด”**
อาจจะหมายถึงแผ่นดินที่ไม่ควรเหยียบ (เพราะ
เป็นศัตรูกัน) อาจทำให้เกิดอันตรายได้

แต่ถ้าพิจารณาจากถ้อยคำในโคลงบทต้นตั้ง-
กล่าวมาแล้ว จะเห็น “เหยียบแผ่นดิน” รับกับ
“ห้วยหล้า” คำว่า “ผิด” ชวนให้นึกถึงความ
เกี่ยวข้องกับ “บาป” และ “หล่มหล่ม” อีกทั้ง
เมื่อพิจารณา “จะเหลียวเหลียวบได้” ก็น่าจะเป็น
ผลมาจากการ “เหยียบแผ่นดินผิด” หรือต้อง
“เหยียบแผ่นดินผิด” อยู่อย่างนั้นเพราะ “จะ
เหลียว” ก็ “เหลียวบได้” หรือทั้งสองอย่างนี้เป็น
เหตุเป็นผลซึ่งกันและกัน

เหยียบแผ่นดินผิด นำพิจารณาว่า แผ่น-
ดินผิด หรือเหยียบผิด หากจะตีความว่า เหยียบผิด
เหยียบ ก็น่า จะหมาย ถึงการ ตัดสินใจ กระทำ ลงไป
หรือเริ่มต้นกระทำ เพราะเหยียบเป็นขั้นแรกของการ
ย่างก้าวต่อไป

“อยู่เต็มบาทา” รับกับ “หล่มหล่ม” ตรง
ที่แสดงความถลำตัวกระทำลงไปอย่างถอนตัวไม่-

ขึ้น “หล่ม” แสดงให้เห็นว่า ผู้ร่ำพึง (พระลอ)
เล็งเห็นชะตากรรมของตนแล้ว ทั้ง ๆ ที่ยังไม่
ถึงจุดหมายปลายทาง

ผู้อ่านจะรู้สึกว่ามี การต่อสู้ ภายในใจ ของตัว
ละคร ระหว่างความคืบหน้ากับความยอมรับใน
ชะตากรรม ในโคลงบทที่ ๒ ความก่อนข้างชี้ว่า
ตัวละคร ตัดสินใจแน่วแน่อนแล้วว่า จะรับผล จากการ
กระทำของตัวเอง เพราะประจักษ์แล้วว่าหลีกเลี่ยง
ไม่ได้ แต่กระนั้นก็ตาม คำสร้อย “พระเอย” ใน
โคลงบทที่ ๒ ก็แสดงความอ่อนแรง อ้อยอิ่ง
และสร้อยเศร้า ในขณะที่โคลงบทแรกก่อนไปทาง
ความขมขื่น แฝงเยาะเย้ย โชคชะตาของ ตัวเองด้วย
สำเนียงที่ห้วนกว่า

ปัจจุบัน วรรณคดีวิจารณ์ แนวโน้ม ในทาง
พินิจพิจารณาอย่างเป็นเหตุ เป็นผลมากเท่าที่จะตัด-
สินว่า วรรณคดีชั้นใดดีหรือเลวเพียงเพราะความ
ชอบหรือไม่ชอบเท่านั้น การศึกษาวรรณคดีอย่าง
พินิจพิเคราะห์เช่นนี้ จะทำให้เรามองเห็นแง่มุมที่
ละเอียดลออชวนติดตาม และบางที่จะช่วยได้แย้ง
ความคิดฉาวฉาวที่ว่าควรเพาวรรณคดีทิ้งเสีย เพราะ
ไร้สาระหรือไม่สัมพันธ์กับชีวิตได้อีกด้วย เพราะ
การศึกษา วรรณ คดีอย่าง พินิจพิเคราะห์ ได้ ชี้ให้เห็นว่า
วรรณคดีนั้นคือ อารมณ์ ความคิด และชีวิตโดยแท้

□